

Filmvisio

Araştırma Makalesi | Research Article

🔓 Açık Erişim | Open Access

Prekarya Kavramına Ken Loach Sineması Üzerinden Bakmak: *Ben, Daniel Blake* ve *Üzgünüz, Size Ulaşamadık* Film Örnekleri

Looking at the Concept of the Precariat Through Ken Loach's Cinema: The Cases of *I, Daniel Blake* and *Sorry We Missed You*

Burhan Ağbaba¹ & Gönül Cengiz²

¹ Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Film Tasarımı Anasanat Dalı, Gaziantep, Türkiye

² Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Film Tasarımı ve Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye

Öz

Guy Standing'in (2014) ileri sürdüğü prekarya kavramı, güvencesi olmayan ve istikrarsız çalışma biçimleri içinde mücadele veren yeni sınıfsal oluşumu ifade etmektedir. İşçi sınıfı ile orta sınıf arasında kalan prekarya, geçici sözleşmeler, düşük ücretler, iş güvencesizliği, sosyal haklardan mahrum kalma gibi şartlarla tanımlanmaktadır. Ken Loach sineması, bu sınıfsal oluşumun gündelik yaşam pratiklerini, çelişkilerini ve yarattığı insani yıkımları güçlü bir şekilde görünür kılmaktadır. Standing'in kaleme almış olduğu kitap sonrası literatürde ve çalışma hayatında daha yoğun tartışılmaya başlanan prekarya sınıfı, sahip olduğu koşullar ve özellikler itibarı ile sinema anlatılarında da görünürlüğünün arttığı gözlemlenmektedir. Bu açıdan, işçi filmlerinin yönetmeni olarak adlandırılan Ken Loach'un son filmlerindeki karakterlerin ve öykülerinin bu sınıfa mensup kişilerden oluştuğunu söylemek mümkündür. Filmlerinde her zaman olduğu gibi emek sınıfından insanların sorunlarına yer vermeye devam eden Loach'un 2000'ler sonrası anlatılarında, neo-liberal politikaların sonucu olarak ortaya çıkan prekarya sınıfının özellikleri ile yakından örtüştüğü görülmektedir. Bu anlamıyla araştırma, anlatı özellikleri yönü ve çalışma hayatındaki dönüşümler eşliğinde 2016 yapımı *Ben, Daniel Blake* ile 2019 yapımı *Üzgünüz Size Ulaşamadık* filmleri ile sınırlı tutulmuştur. Araştırma, 1980 sonrası uygulanmaya başlanan neoliberal politikalar neticesinde doğmuş olan prekarya sınıfına odaklanmış ve bu sınıf, taşıdığı özellikler, karşılaştığı güçlükler, yaşadığı aşınmalar ile birlikte ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Ardından, Ken Loach'un sinema yolculuğu ve sinemaya dair yaklaşımları ele alınmış ve yönetmenin anlatılarında işçi sınıfının sorunlarına yaklaşımı incelenmiştir. Emek sınıfının yaşamış olduğu dönüşüme, Ken Loach sineması üzerinden de bakılarak prekarya kavramının ilgili filmlerdeki izlerine bakılmıştır. Son olarak ise prekarya sınıfının sorunlarına, örnekler olarak ele alınan filmlerdeki yansımaları üzerinden bakılmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olan metinsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir.

Abstract

The concept of the precariat, put forward by Guy Standing (2014), refers to a new class formation struggling within insecure and unstable forms of employment. Situated between the working class and the middle class, the precariat is defined by conditions such as temporary contracts, low wages, lack of job security, and deprivation of social rights. Ken Loach's cinema powerfully renders visible the everyday practices, contradictions, and human devastation produced by this class formation. Following Standing's book, the precariat class began to be more intensely discussed in both the literature and working life, and it has been observed that its visibility has also increased in cinematic narratives. In this respect, it is possible to state that the characters and stories in Ken Loach's recent films—often described as those of a “working-class director-belong” to this class. As in his earlier works, Loach continues to focus on the problems of working people, yet in his post-2000 narratives, it is evident that the characteristics of the precariat, which emerged as a result of neoliberal policies, are more closely reflected. Accordingly, this study is limited to two films: *I, Daniel Blake* (2016) and *Sorry We Missed You* (2019), analyzed in terms of their narrative features and in the context of transformations in working life. The research focuses on the precariat class, which emerged as a consequence of neoliberal policies implemented after the 1980s, and seeks to explain this class by addressing its defining characteristics, the challenges it faces, and the erosions it undergoes.

“ Atif | Citation: Ağbaba, B. & Cengiz, G. (2025). Prekarya kavramına Ken Loach sineması üzerinden bakmak: *Ben, Daniel Blake* ve *Üzgünüz, Size Ulaşamadık* film örnekleri. *Filmvisio*, (6), 154-181. <https://doi.org/10.26650/Filmvisio.2025.0016>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Ağbaba, B. & Cengiz, G.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: Gönül Cengiz gonulcengiz88@gmail.com

Filmvisio

<https://filmvisio.istanbul.edu.tr/>

e-ISSN: 2980-3101

Subsequently, Ken Loach's cinematic journey and his approach to cinema were examined, and the director's treatment of working-class issues in his narratives was analyzed. The transformation experienced by the working class was also examined through the lens of Ken Loach's cinema, looking at traces of the concept of precariousness in the relevant films. Finally, the problems of the precariat are examined through their cinematic representations in the selected films. The study employs textual analysis, a qualitative research method.

Anahtar Kelimeler prekarya · sınıf · Ken Loach · bürokratik şiddet · güvencesizlik

Keywords precariat · class · Ken Loach · bureaucratic violence · precarity

Extended Summary

This study examines the concept of the precariat, which has become increasingly visible in contemporary society, through the lens of Ken Loach's cinema. The precariat is defined as a new social class positioned between the working class and the middle class, condemned to precarious and unstable forms of employment. Low wages, short-term contracts, lack of social rights, and constant uncertainty constitute the fundamental characteristics of this class. Unlike the traditional working class, the precariat is notable for its lack of organizational capacity and a culture of collective solidarity, making it more vulnerable to disidentification and loss of social belonging. This article aims to explain this class created by neoliberal policies and to reveal its cinematic representations through two films by Ken Loach.

This study uses the concepts of social stratification and class as a backdrop for understanding how individuals occupy different positions in society. Social values and subjective assessments shape statuses, while classes are defined by objective criteria. In this context, the precariat possesses a double vulnerability characterized by both job insecurity and loss of social status. Neoliberal policies, coupled with the state's withdrawal from social services and the rise of flexibility in the labor market and the discourse of individual responsibility, have accelerated the formation of the precariat. Individuals are deprived of the ability to make long-term plans and are forced to live in constant uncertainty and precariousness.

Ken Loach's cinema offers a significant narrative space for making visible the human dimensions of these transformations. The director's 2016 film, "I, Daniel Blake," explores the obstacles a character, unable to work due to health issues, encounters in accessing social assistance. The film exposes the workings of bureaucratic mechanisms that exclude individuals and undermine human dignity. The protagonist, Daniel's inability to use digital application systems, reveals how technology has become a tool not of access but, on the contrary, a tool of exclusion. Daniel's writing on the wall, "I am a citizen," symbolizes the rebellion of those rendered invisible against the system. The film also reveals the situations forced upon Katie by poverty, exposing the devastating effects of the precariat, particularly on women.

The 2019 film "Sorry We Missed You," on the other hand, focuses on the forms of exploitation created by the gig economy. Ricky Turner begins his cargo delivery job with the promise of becoming his own boss, but is ultimately driven deeper into addiction by algorithms and the pressure of delivery. The white minivan he bought on loan became a symbol not of freedom but of constant obligation. His wife, Abbie, working in precarious conditions in exchange for care work reveals the gendered dimension of the precariat. The couple's inability to spend enough time with their children demonstrates that the precariat is a reality that erodes not only individual but also familial bonds. Ricky's compulsion to continue working despite a workplace accident strikingly reflects the nature of the neoliberal order that forces individuals to consume even their health and bodies.

These films reveal that the precariat is not merely an economic phenomenon but also a multidimensional reality that shapes individuals' identities, social relationships, and lives. *I, Daniel Blake* portrays bureaucratic violence, while *Sorry We Missed You* portrays the eroding effects of digitalized capitalism on family structures. By bringing invisible classes and their problems to the big screen, Loach transforms his cinema into a voice for social justice. Ultimately, this study evaluates the precariat as one of the most salient class formations of the neoliberal era and positions Loach's films as cultural texts that render visible the everyday practices, contradictions, and human devastation of

this class. Through the stories of ordinary people, Loach's camera reveals not only the economic but also the ethical, psychological, and social dimensions of the precariat, transforming cinema into both a site of sociological testimony and a site of political intervention.

Prekarya Kavramına Ken Loach Sineması Üzerinden Bakmak: *Ben, Daniel Blake* ve *Üzgünüz, Size Ulaşamadık* Film Örnekleri

Bu çalışmada, değişen çalışma hayatı ve onun emek sınıfı üzerinde olan yansımalarının, Ken Loach filmleri üzerinden incelenmesi amaçlanmaktadır. Neoliberal politikalar ile yeni bir piyasa düzeni kurulmuş, emek güvencesiz ve esnek bir biçim almıştır. Güvencesizlik ile birlikte artık geleceksizlik içerisinde yaşayan emek grubu içerisinde doğan prekarya sınıfı, bu kavramlar ile birlikte iç içe yaşamaktadır. Bu koşullar altında yıpranma ve aşınmalar yaşayan prekarya mensubu bireyler, çalışma veya çalışmama durumuna bağlı olarak temel ihtiyaçlarını dahi giderme konusunda büyük güçlükler yaşamaktadırlar. Netice itibariyle prekarya sınıfının; iş kaybetme riski, iş koşulları üzerinde kontrolün düşük olması ve bu duruma bağlı olarak kırılabilirlik yaşamaları ve yasal korumalardan mahrum olmasına bağlı olarak savunmasız kalma boyutları bulunmaktadır (Efe, 2021, s. 8-9).

Prekarya kavramı çalışma sosyolojisi araştırmalarında sıkça yer bulan bir konu olsa da, bu kavramın sinema filmleri üzerinden incelenmesi literatürde sınırlı kalmaktadır. Ken Loach'un filmlerinin ise, işçi sınıfı filmleri, politik sinema, iktidar ile özne vb. olgular ile ilişkilendirildiği ve açıklandığı gözlemlenmektedir. Ken Loach, yapmış olduğu filmler ile 'İşçi Sınıfının Yönetmeni' veya 'Proletaryanın Şairi' olarak adlandırılan bir isimdir. Yönetmen, sinemaya başladığı ilk yıllardan bugüne kadar, ötekileştirilen, haklarına erişemeyen ve ezilen bireylerin yaşamlarını perdeye taşımıştır. Loach'un, anlatı konuları ile birlikte, kendisine özgü görsel biçim ve tarz oluşturduğunu da söylemek mümkündür (Moroğlu, 2023, s. 139). Ken Loach, filmlerinde neoliberalizmin bireye ne şekilde yapısal bir şiddet uyguladığını gösterme gayreti içerisindeydi. 2016 yılında çekmiş olduğu *Ben, Daniel Blake* filminde, üretim ilişkilerinin görünmez hale geldiğini izleyiciye aktarmaktadır (Gökmen, 2020, s. 118). Bu anlamıyla, sinema filmlerinde prekarya kavramının yansımalarının incelenmesi çalışmanın literatür içerisindeki önemini ortaya koymaktadır.

Filmlerinde, geçmişten günümüze işçi sınıfının hayatını ve sorunlarını anlatan yönetmen Ken Loach, 2016 yılında yönetmenliğini üstlendiği *Ben, Daniel Blake* ve 2019 yılında çektiği *Üzgünüz, Size Ulaşamadık* filmleri ile günümüz emek sınıfının parçası olan prekaryanın piyasa koşulları

içerisinde var olma mücadelesini izleyiciye aktarmaktadır. Araştırmada, prekarya sınıfının karşı kaşıya kalmış olduğu güvencesizlik ve bunun kişilere olan yansımaları filmlerdeki karakterler üzerinden değerlendirilerek yaşadıkları tahribat incelenmiştir. Yönetmenin çekmiş olduğu son filmler incelendiğinde, ortaya çıkan anlatıların doğrudan prekarya sınıfı ile ilintili olduğu ve bu sınıfa mensup bireylerin yaşamış oldukları sorunların aktarıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum göz önünde tutularak, araştırma *Ben, Daniel Blake (2016)* ve *Üzgünüz, Size Ulaşamadık (2019)* filmleri ile sınırlandırılmıştır. Her iki filmde de, neoliberal uygulamalarının yoğunlaştığı ve esnek emek uygulamalarının yaygınlaştığı dönemlerin anlattığı görülmektedir. Standing'e göre (2014, s. 18-19), prekarya küreselleşmenin çocuğudur ve neoliberal iddiaların gündeme getirmiş olduğu emek piyasasındaki esneklik politikalarının bir sonucudur. Geçmişten günümüze emek sınıfına ilişkin anlatılar sunan Ken Loach'un; son dönemlerdeki filmlerinin konusunun bu kavramlar ile yakından örtüştüğü görülmektedir. Bu doğrultuda ele alınıp incelenen örnek filmler, metinsel film analizi tekniği ile çözümlenmiştir.

Sosyal bilimlerde, 1960'lı yıllar ile birlikte edebi-formalist metinsel analiz tekniği salt yazınsal eserlerde değil, filmlerin ve televizyon programlarının içerik araştırmalarının tekniği olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu teknik, görsel ve işitsel kodlarla da anlam yaratıldığı fikrinden yola çıkarak göstergebilimden türetilen yöntemler ile geliştirilmiştir (Karabağ, 2009, s. 1435). Metinsel analizde, filmin içeriği, anlatı yapısı ve görsel dili ele alınarak bir bütün olarak filmsel metni inşa eden unsurların açıklanması amaçlanmaktadır (Orhangazi, 2012, s. 6). Bu anlamıyla, örnek olarak ele alınan filmler; içerikleri, anlatı dili ve inşa etmiş oldukları yeni anlatı öğeleri üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışma içerisinde kullanılan görsellere de, filmlerdeki karakterlerin karşı karşıya kaldıkları prekarizasyon süreçlerine ilişkin anlatı unsurları oluşturması sebebiyle yer verilmiştir.

Sınıf Kavramına Kısa Bir Bakış

İnsanlık tarihine bakıldığında; toplumlarda statü, mülkiyet ve iktidar gibi olguların daima eşitsiz olarak dağıldığı görülmektedir. Ortaya çıkan bu eşitsizlikler ile farklılıkları ifade edip tanımlamak için ise çeşitli kavramlar kullanılmaktadır. Bu kavramların işaret etmiş oldukları nitelikler ise sosyal tabakayı ve sınıfı ifade etmektedirler. Gerek sınıf olsun gerekse sosyal tabaka olsun, bu kavramların tamamı toplum içerisindeki hiyerarşik konum ve yapıları belirlemek için kullanılmıştır (Başaran, 2017, s. 214).

Bir cemiyeti meydana getiren insan kümeleri, hemen hemen istisnasız bir şekilde yukarıdan aşağıya doğru tabakalar halinde sıralı bir biçimde dizayn edilmiştir. Bu sıralamaların kriterleri bir-

birinden farklı olsa da esas olarak meslek, servet veya soy gibi faktörler kıstas olarak kullanılmış ve bu kıstaslar ayrıcalıklara sebebiyet vermiştir. Bu durum göz önüne alındığında, sosyal tabakalaşma daima bir eşitsizlik halinin de ifadesidir. Bu nedenle de üst tabakalara doğru gidildikçe burada bulunan insanların alt tabakalarda bulunan insanlara nazaran daha fazla hak ve imtiyaz sahibi olduğunu söylemek mümkündür. Sosyoloji içerisinde sosyal tabakalaşma ve sınıf meselesini önemli kılan konu da insanların nasıl ve niçin birbirinden ayrı tabakaları meydana getiriyor olmasıdır (Aron, 1992, s. 5-6). Bu anlamda, toplumsal ve sınıfsal farklılıkların sadece ekonomik değil, aynı zamanda kültürel ve yapısal dinamiklerle de şekillendiği anlaşılmaktadır.

1750 ile 1850 yılları arasında hızla gelişen endüstri devrimi, liberalizm ideolojisinin temelleri üzerinde büyüyen düşünsel ve yapısal değişimlerin bu yönde evrilmesine vesile olmuştur. Bu anlamıyla liberal fikir gelişiminin ilk aşamalarından biri olan sanayi devriminin teknik olanakları vasıtasıyla insan doğaya egemen olmaya başlamıştır. Burjuva sınıfı iktidarı ele alarak liberalizmin sloganı olan, “La Issez Faires” (Bırakınız yapsınlar) anlayış olarak toplumlara yüksek ses ile dillendirildiği görülmüştür. Sanayi Devrimi ilk defa dış ticaret alanında önemli bir büyüme görülmüştür (Gültekin, 2009, s. 59). Sermaye birikimi ve sınıfsal ayrımların derinleştiği bu dönemde girişimcilik aileden ayrılarak üretim iş bölümlerine dayalı bir hal almıştır (Aron, 1978, s. 91). Endüstri Devriminin ardından ortaya çıkmış olan yeni çalışma koşulları ve ilişkilerinde, yasa düzenleyicilerin emeğin korunması, çalışma şartlarının insanileştirmesine ilişkin kanuni düzenlemeleri yapmasına kadar geçen süre içerisinde, emek grubu pek çok bakımdan istismara ve sömürüye maruz kalmıştır. Bu istismar biçimleri içerisinde; sağlıksız işyerlerinde çalışılması, uzun süreli mesai saatleri, insan bedeni ve ruhsal gelişimine uymayacak iş kollarında çocuk ve kadın işçilerin istihdamıyla varlığını göstermiştir (Mahiroğulları, 2011, s. 45).

Karl Marx’a göre, kapitalist toplumlarda üretim araçlarının mülkiyetine sahip olup olmama faktörü sınıfların oluşmasında belirleyici rol oynamaktadır ve bu faktör de toplumdaki iki temel sınıfı meydana getirmektedir. Bu sınıflardan ilki olan burjuvazi; üretim araçlarının mülkiyetine sahip olan, sermayedar gruptur. Bu sınıf sahip olduğu imkanlar vesilesi ile emek harcamadan işçilerin yaratmış olduğu emek üzerinden zenginleşen kesimdir. Diğer sınıf olan proletarya ise üretim araçlarına sahip olmayan ve emeğini satarak hayatını sürdüren kesimdir (akt. Zencirkıran, 2023, s. 142).

Max Weber ise sınıf çatışmasını ekonomik temelli ele almakla beraber, bu çatışmanın sadece ekonomik kaynaklara dayanmadığını da savunmaktadır (akt. Doğan, 2023, s. 27). Weber, yapmış olduğu çalışmalarında Marx’ın iktisadi determinizm düşüncesinin eksik olduğunu belirterek sosyal katmanların daha farklı kaynaklardan meydana geldiğini ifade etmektedir. Max Weber, sosyal

tabakalaşma içerisinde statü kavramını sınıf kavramının önüne koyarak; sosyal mevkiinin iktisadi konulardan daha değerli olduğunu dile getirmektedir (Aron, 1992, s. 9). Max Weber, statünün grupların yaşam tarz ve davranışları ile ilişkili olduğunu, sınıfların ise mülkiyet ve ekonomik faktörlere bağlı olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle sınıfların objektif veriler olduğunu dile getirirken, statülerin de bireylerin toplumsal farklılıkları ile ilgili değerlendirmelere bağlı olduğunu belirtmektedir (Aydın, 2018, s. 255). Buradan referansla Ken Loach'un filmlerinde toplumsal ve sınıfsal ayrımlar, emekçi karakterlerin temsilinde alt sınıf olarak gösterilirken, bu sınıfın maruz kaldığı önyargılar ve dışlayıcı tavırlar onları sinema aracılığıyla görünür hale getirmektedir.

Prekarya Kavramı

Oluşum aşamasındaki bir sınıf olarak değerlendiren prekarya, kavram olarak literatürdeki tartışmalara Fransız sosyologların 1980'li yıllardaki araştırmaları ile birlikte girdiği görülmektedir. Guy Standing'in yapmış olduğu tanımlamalar ile birlikte literatürde daha popüler bir tartışma konusu haline alan bu kavram; esas olarak neoliberal politikalar sonucunda emek piyasası yapısında ortaya çıkan esneklik ve rekabetçiliğe vurgu yapmaktadır (Göker, 2018, s. 839). Kelime anlamı olarak prekarya, "precarious" (güvencesiz) sıfatı ile "proletariat" (proletarya) isminin bir araya gelmesi ile oluşmaktadır (Standing, 2014, s. 21).

Neoliberal ekonomi politikaları ile birlikte ağ toplumu yapısı ortaya çıkmıştır. Bu durum emeğe ilişkin değer yapısında değişiklikler oluşturarak, esneklik ile güvencesizlik sorunlarını doğurmuş ve akabinde prekaryayı meydana getirmiştir. Prekaryalaşmak olarak da tanımlanan bu süreç, bireylerin mesleki olarak ilerleme sağlayamaması, güvencesiz ve günlük performans temelli hayat biçimi ile ilişkili olma durumunu tanımlamaktadır (Keleş, 2023, s. 44). Rekabet kıstası ile başlayan neoliberal uygulamalar, halkların kendi aralarında iktisadi rekabete girmesini buyurarak, toplumsal ilişkileri piyasanın modeline göre düzenlemekte ve insanların kişilikleri dahil her şeyi dönüştürmektedir. Kişi, yeni model altında artık kendisini bir şirket olarak tasavvur etmek zorunda kalmaktadır. (Dardot & Laval, 2012, s. 1). Sennett'e göre (2002), çağdaş toplumlar içerisinde insanların kişisel başarısını veya başarısızlığını üstlenme zorunluluğu bulunmaktadır. Bu duruma bağlı olarak, karakterin şekillendirme konusunda kişilerin risk almaya bilhassa teşvik edildiğini belirtmektedir. Kaçınılmaz bir son olarak ise; uzun dönemli planlar yapamama ve sosyal bağların gelişmemesi nedeniyle kişisel anlamların aşındığını savunmaktadır. Prekarya sınıfı ise, kaçınılmaz olarak bu aşınmaya maruz kalmaktadır (Akpolat, 2019, s. 111).

Yeni kapitalizmde piyasa ilişkilerinin şekillendirilmesi ile ortaya çıkan esneklik ve değişime uyum sağlama gibi olgular, çalışan insanların sil baştan yaşam kurmasını ve hiçbir şeye bağlan-

mamasını zorunlu hale getirmektedir. Esneklik kavramına olumlu bir anlam biçerek belirsizlik ve istikrasızlığı sıradanlaştıran modern kapitalizm, güven ve sadakat duygularını zayıflatmakta, toplumsal ilişkileri kökeninden etkilemekte ve bireylerin karakterlerinde köklü değişimler yaratmaktadır (Şentürk, 2010, s. 118). Oysa yeni çalışma düzeninin yaratmış olduğu esneklik, çalışanlar için omuzlarına yüklenmiş bir zorunluluk olarak karşılıklarına çıkmaktadır. Bu yeni yapı içerisinde “olduğun yerde kalmak, çemberin dışında kalmak” ile eşdeğer bir anlam ifade etmektedir. Bir seçenek veya fırsat olarak sunulan risk alma seçeneği, çalışanların kaçınılmaz gerçeği olarak karşılıklarına çıkmaktadır (Sennett, 2023, s. 105-110).

Gorz'a göre (1986, s. 75), neoliberal politikalar ışığında oluşan bu yeni çalışan sınıf yapısını, Marx'ın tanımladığı proletarya kavramına göre tanımlamak mümkün değildir. Neoliberalizm ile birlikte var olmaya başlayan bu yeni emek sınıfı yapısı, artık ne işine ne de üretim süreci içindeki konumuna göre tanımlanamamaktadır. Bu nedendir ki, meslekleri kategoriye sokmanın herhangi bir önemi kalmamıştır. Çünkü bu sınıf arasında giderek artan; bir işten diğerine geçme, mesleklerini icra edememe ve mevsimsel ya da geçici işlerde çalışma eğilimi baş göstermektedir.

Prekarya kavramı, aslında küreselleşmenin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. 1980'li yıllar ile birlikte, emek piyasasındaki dönüşüm politikaları bu olgunun ortaya çıkmasında belirleyici unsur olmuştur. Küreselleşme ile birlikte, güvencesiz işlerde çalışan kişi sayısında ciddi oranda bir artış olmuştur. Esnek emek ve buna paralel olan piyasa düzeni kademeli olarak yayılırken, toplumdaki eşitsizlikler de artmıştır. Bu durum, üretimin temelinde yer alan sınıf yapısının özünde değişimler yaratmıştır ve onu daha kompleks bir hale büründürmüştür (Standing, 2014, s. 19). Varlığı son derece yeni olan prekarya sınıfı, 1980'li yıllar ile birlikte tartışma konusu olmaya başlamıştır. Prekarya; yeni toplumsal ilişkiler içerisinde doğan, değişen ekonomik ve kültürel dönüşüm içerisinde var olmaya çalışan genç toplumsal bir aktördür (Telek, 2020, s. 21). Prekarya sınıfı, proletarya sınıfından farklı olarak; eğitim düzeyi yüksek, sertifika ya da diplomaları bulunan ve prensipte kendisini sermaye ile çelişki içerisinde görmeyen bir yapıdadır. Dolayısı ile, proletaryanın aksine liberalizmin söylemlerine inanmış ve onun vaatleri ile özdeşim kuran bir karakter içerisindedir (Vatansever, 2013, s. 8). Toplumsal dinamizmin yer değiştirmesi ile birlikte, emek sınıfındaki proletaryanın yerini de prekarya almaya başlamıştır. Proletarya, niceliksel olarak küçülmek ile birlikte toplumun dinamik gücü olma vasfını da gün geçtikçe kaybetmektedir. 1980 öncesi üretim ilişkilerinde hakim sınıf yapısını oluşturan proletarya sınıfının, çoğunlukla imalat sektöründe istihdam edildiği görülmektedir. Oysa günümüz toplumlarında, imalat sektöründe çalışan insan sayısında daralama yaşanmakta ve onun yerine, özünü prekarya sınıfının oluşturduğu hizmet sektörü çalışanları almaktadır (Telek, 2020, s. 67-68).

Proletarya sınıfının edinmiş olduğu haklara sahip olamaması prekarya sınıfını niteleyen temel özelliktir. Proletarya, örgütlenme kabiliyeti ve sendikalaşma kültürüne sahiptir bu nedenle emek piyasası içerisinde de görünür bir topluluktur. Bu durumun aksine; prekarya birbirini tanımayan, farklı gruptaki insanların içerisinde bulunan ve örgütlenme imkanına sahip olmayan bireylerden meydana gelmektedir (Koçak, 2022, s. 63). Prekarya; tarihte sivil, kültürel, sosyal ve politik haklar gibi önemli hakların elinden alındığı ilk sınıf olması yönü ile kendisinden önceki sınıf yapılarından ayrılmaktadır. Bu anlamıyla prekarya, klasik proletarya sınıfının kazanımlarından yoksundur (Odaş, 2020, s. 541). Neoliberalizmin getirmiş olduğu değişen üretim biçimleri ve çalışma tarzlarının olası sonuçlarını prekarya üzerinde görmek mümkündür (Yılmaz, 2022, s. 83). Sosyal güvenceden uzak olmak, prekaryanın en belirgin özelliğini de ortaya koymaktadır. Kaygı verici bir unsur olarak kendisini gösteren bu durum, prekaryayı temel sosyal haklardan mahrum bıraktığı gibi onu kırılgan bir biçime de büründürmektedir. Çünkü ihtiyaç halindeki durumlarda; işsiz kalma, hasta olma gibi beklenmedik süreçler karşısında, prekaryanın gerekli sosyal güvence desteği bulunmamaktadır (Katırcıoğlu, 2024, s. 18).

Standing, prekaryaya dair yapmış olduğu vurgulamalarda, prekarya sınıfına mensup insanların gündelik, geçici ya da kısa süreli işlerde çalışarak yaşamlarını idame ettirdiğini ve güvenlik formlarından hiçbirisine sahip olmadığını özellikle belirtmektedir. Buna ek olarak, prekarya sınıfının toplumsal bir hafızaya sahip olmadığını ve ortak gelecek geliştiremediğini dile getirmektedir. Bu durumun nedeni olarak ise, prekarya sınıfı içerisindeki insanların çoğunlukla kısmi vatandaş olmalarına ve tam anlamıyla vatandaşlık bağlarının oluşmamasına bağlamaktadır (İlhan & Yılmaz, 2017, s. 1786). Esnek piyasa koşulları altında çalışan bireyler, güvencesizliğin yaratmış olduğu zihinsel yorgunluk ve stres altında yaşamlarını devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Eksik bir istihdam ile çalışma hayatını sürdüren bu kişiler, gereğinden fazla iş yapmak durumunda da kalmaktadırlar. Tüm bu koşullar altında kişiler, emeğine yabancılaşmış olarak, kendilerini dışlanmış hissetmekte ve umutsuzluk içerisinde yaşamlarını idame ettirmektedirler. Bu durum, prekaryalaşmış zihnin yansıması olarak kendisini göstermektedir (Standing, 2014, s. 42).

Prekaryayı tehlikeli bir sınıf yapısı içinde tanımlayan Standing'in ifadesine göre (2017, s. 26-39), prekaryayı diğer sınıf yapılarından ayıran on temel faktör bulunmaktadır. Bu faktörler sırası ile; kendine özgü üretim ilişkileri, kendine özgü bölüşüm ilişkileri, devlet ile olan ayırt edici ilişki biçimleri, mesleki kimlikten yoksun olma, zaman üzerinden kontrolün bulunmaması, emek sürecinden koparılma, düşük sosyal hareketlilik, gereğinden fazla vasfa sahip olma, belirsizlik içerisinde yaşama ve yoksulluk ile güvencesizlik tuzaklarıyla karşı kaşıya kalma halidir. Standing prekaryanın; emek piyasası güvencesizliği, istihdam güvencesizliği, çalışma güvencesizliği, iş

güvencesizliği, temsil güvencesizliği, vasıfların yeniden üretim güvencesizliği ve gelir güvencesizliği olmak üzere piyasadaki üretim ilişkilerinde yedi çeşit güvencesizliğe maruz kaldığını açıklamaktadır ve bu durumun sonucu olarak prekaryanın belirsizliğe maruz kalıp toplumda hacminin her geçen büyüdüğünü ifade etmektedir (Telek, 2020, s. 78-79). Standing, toplumda tüm kesimlerin prekaryaya dahil olabileceğini ifade etmektedir. Herkesin güvenceli olan hayat koşullarının, farklı sebepler ya da ortaya çıkabilecek bazı krizler nedeniyle sona erebileceğini ve kendisini prekarya içerisinde bulabileceğinden bahsetmektedir (Efe, 2021, s. 10). Prekaryalaşma olgusu, güvencesiz bir varoluş içerisinde yaşamı sürdürmeye neden olmakta ve bunun yol açmış olduğu baskıları da kendisi ile birlikte getirmektedir. Bu deneyimin içerisinde geçen bireylerin, iş hayatlarında veya yaşam tarzlarında güvenli bir kimlik geliştirme hissiyatları bulunmamaktadır (Standing, 2014, s. 36). Prekarya kavramı bağlamında Ken Loach sineması, bu yapısal dönüşümü gündelik hayatın farklı alanlarındaki yansımalar üzerinden aktarmakta, prekaryanın insani boyutunu izleyiciye hissettirmektedir. *Ben, Daniel Blake* filminde prekarya, sosyal devletin çözülüşü ve bürokrasinin insan onurunu zedeleyen işleyişi aracılığıyla gösterilmektedir. Daniel'in sosyal yardımlara erişimde yaşadığı güçlükler, sadece ekonomik değil, aynı zamanda bürokratik şiddetin de prekarya deneyiminin parçası olduğunu aktarmaktadır. *Üzgünüz, Size Ulaşamadık* filminde ise gig ekonomisi ve algoritmik kontrol, bireylerin "kendi işinin patronu" oldukları yanılsaması altında daha derin bir sömürü ilişkisine hapsedildiğini ortaya koymaktadır. Ricky'nin teslimat baskıları ve Abbie'nin bakım emeği üzerinden yaşadığı güvencesizlik, prekaryanın aile kurumunu bile kuşatan bir kırılma alanı yarattığını gözler önüne sermektedir.

Loach'un bu filmleri, prekaryayı yalnızca sınıfsal bir kategori olarak değil, neoliberal dönemde bireyin toplumsal konumunu, kimliğini ve onurunu belirleyen geniş kapsamlı bir gerçeklik olarak ele alır. Böylece prekarya, sürekli "özgürlük" ve "kendi patronun olma" söylemleriyle kuşatılırken, aslında daha derin bir bağımlılık ve şiddet ilişkisine mahkûm edilmektedir.

Ken Loach Sineması ve Yönetmenin Anlatı Tarzı

Fabrika işçisi bir baba ile kuaför bir annenin oğlu olarak 17 Haziran 1936 yılında dünyaya gelen Kenneth Charles Loach'ın doğup büyüdüğü bölge bir işçi semtidir Loach ailesinin kökeni ise maden işçiliği ve çiftçiliğe dayanmaktadır. Ken Loach'ın doğumundan üç yıl sonra ise İkinci Dünya Savaşı başlamış ve ailesi çocuklarını savaş şartları altında büyütme zorunda kalmıştır. Loach ve ailesinin yaşamış olduğu bölgenin yakınındaki Coventy şehrinin önemli bir imalat merkezi olması sebebi ile, burası sık sık hava saldırılarının hedefi haline almıştır. Fakat aile savaş şartları altında da çocuklarının eğitime önem vererek çocukları okula göndermiştir (Hayward, 2004, s. 4-6).

1960'lı yıllar, Britanya'da *Swinging Sixties* dönemin başladığı yıllardır. Bu yıllarda, dünyada olduğu gibi Britanya toplumunda da önemli değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Gençlerin daha yüksek sesle kendilerini duyurmaya başladığı bu periyotta, ülkedeki muhafazakar hükümet toplumdaki değişim taleplerine cevap verememektedir. Sosyal hayatta yaşanan bu değişimler televizyon ve sinema dünyasında da kendisine yer bulmaya başlamıştır ve Britanya devlet televizyonu BBC bu süreçte pek çok yeni yeteneğe kapılarını açmıştır. Bu isimlerden birisi olan Ken Loach da BBC'de işe başlamıştır (Hayward, 2004, s. 28-30). Loach, 1960'lı yılların bu ortamı ile birlikte politikleşmeye başladığını ve diğer yönetmenler ile birlikte toplumsal sorunları ele aldıklarını belirtmektedir. Gençlik yılları olarak tanımladığı bu dönemde, İşçi Partisi'ni savunduklarını da ifade etmektedir (Hattenstone, 2015, s. 33).

1960'lı yıllar ile birlikte yönetmenlik kariyerine adım atan Ken Loach, sosyal gerçeklik tarzının İngiliz Sineması'ndaki güçlü figürlerinden birisidir. Anlatılarında, alt sınıftan insanların çalışma ve yaşam şartlarına odaklanan Loach, bu konulara ilişkin sayısız film çekmiştir. Benzer perspektifte filmler çeken pek çok İngiliz yönetmenin aksine, o yıllarda Amerika'ya gitmemiş ve filmlerini kendi ülkesinde çekmeye devam etmiştir. 1990'da Cannes Film Festivali'nde ödül alması ise adının daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır (Man, 2023, s. 94). Muhalif bir yönetmen olarak kabul edilen Ken Loach, 1969 yılında çekmiş olduğu filmi *Kerkenez (Kes)* ile adını sinema dünyasında duyurmuştur. Loach, anlatılarını gerçek yaşam öykülerinden esinlenerek oluşturmakta ve mevcut siyasi düzene ciddi eleştiriler getirmektedir. Örneğin, 1980'li yıllarda İngiltere'de iktidarda olan Margaret Thatcher hükümetinin totaliter eğilimini ile hükümetin sosyal politikalarına ciddi eleştiriler getirerek alt sınıftan ve yoksul insanların hayatlarını cesurca sinemaya taşımıştır (Cantaş & Serarlan, 2021, s. 643). Kurmaca filmlerin yanı sıra belgesel çalışmaları da bulunan Ken Loach, bu filmlerinde topluma sosyal gerçeklikler ile ilgili bilgi verme sorumluluğu içerisinde hareket etmiştir. Bu duruma örnek olan ve 1984-1985 yıllarındaki madenci grevini anlatan, *Siz Hangi Taraftasınız* isimli belgeselinde; Thatcher politikalarının toplumda yarattığı sorunlara dikkat çekmiştir. Loach ve ekibi, ilgili belgeselin çekim aşamasında dört gün boyunca bölgeyi dolaşarak, ana medyanın aksine grevciler açısından olaylara ilişkin görüntüler ve röportajlar toplamış ve çalışmalarını ortaya koymuşlardır. Tüm süreç boyunca, olaylar içerisinde aktif olarak almış ve zaman zaman da polis ile madenciler arasındaki çatışmaların ortasında yer alarak, aktüel kamera çekimleri yaparak ilgili belgesin anlatı dilini bu üslup ile oluşturmuşlardır (Moroğlu, 2023, s. 126-127). Loach, erken dönem çalışmalarında da yine benzer sorunlara dikkat çekmeye çalışmıştır. Bu çalışmalardan birisi olan ve o yıllarda oldukça tartışma yaratan, 1966 yapımı *Caty Eve Dön* isimli eserinde evsizlik ve barınma sorununa değinmiştir. BBC için çekilen ve belgesel ile birlikte kurmaca tekniklerin harmanlandığı

bu filmde, kentsel evsizlik sorunları tüm netliğiyle kayda geçirilmiş ve İngiliz parlamentosu tarafından da soruşturulmuştur (Ryan & Porton, 2015, s. 47).

Loach, öykülerinde sınıf çelişkisini ele alarak, ezilen sınıfların, sömürülenlerin özgürleşme problemi perspektifiyle olaylara yaklaşım gösterir. Kapitalist sistem ve liberal politikalara ilişkin sunmuş olduğu değerlendirmelerinde, bu ideolojinin kendisini yeniden ürettiği tüm kurumlara eleştirilerde bulunmaktadır. Bu eleştirilerini işçi sınıfına da yönelterek, sistemin yeniden üretilmesine gönüllü olmalarını ve kendi sınıfsal durumlarına yabancılaşmalarını hatalı olarak değerlendirmektedir (Kaplan & Kaplan, 2011, s. 128). Sinemanın, toplumsal ve siyasal olarak dönüştürücü bir unsur olduğunu düşünen Ken Loach, filmlerini de bu amaçla seyirciye ulaştırma gayretini taşımaktadır. Çalışmalarında ele almış olduğu konular olan, İngiliz proletaryası ve işçi sınıfının yaşamış olduğu sorunları, mücadele edilmesi ve değiştirilmesi gereken konular olarak görmektedir. Loach, filmlerinde bu temalar üzerine yoğunlaşarak eserler ortaya koymuştur (Gümüş, 2019, s. 47).

Ken Loach sinemasının en belirgin özelliklerinden bir diğeri yanı sıra, bireysel görülen meseleleri bile sosyal konuları ile ilişkilendirmesi ve anlatmasıdır. Kadınların, çocukların, iş bulamayan insanların, beyaz ve mavi yakalı işçilerin sorunlarını beyaz perdede ifşa etmektedir. Bu yönüyle, Ken Loach bir sosyolog gibi çalışarak, kamerasıyla toplumu ve toplumsal sorunları gözlemler ve sorunları izleyicilerin gözü önüne getirmiş olur (Öztürk, 2020, s. 16). 1980'li yıllardaki Thatcher döneminde, sinema filmleri yapma olanağı bulamayan, ancak 1990'lı yılların başı ile birlikte tekrar sinema filmi çekebilme şansı bulan Ken Loach, anlatılarında neoliberal politikaların işçi sınıfına için olan negatif yansımalarına odaklanmıştır. Öykülerinin ana noktasında, işçi sınıfının neoliberal politikalar ile birlikte karşı karşıya kalmış olduğu güçlükler ile göçmenlik konuları bulunmaktadır (Tarhan, 2021, s. 23). Ken Loach filmlerinde, sisteme ve onun aygıtlarına yapılan eleştirileri doğrudan görmek mümkündür. Toplum üzerinde baskı unsuru oluşturan; okul, din ve aile gibi kurumları ele alarak eleştiriler getirir (Diken Yücel, 2020, s. 33).

Filmlerinde, seyirciyi anlatisına dahil etme arzusunu taşıyan Ken Loach'un ilişkisi bu anlamıyla ana akım sinemadan daha farklıdır. Sinemayı, salt tüketim aracı ya da izleyici tüketen bir olgu olarak görmeyen Ken Loach, seyirci ile çift yönlü diyalektik bir ilişki kurma çabası içerisindedir. Bu anlamıyla Loach'un sinema anlayışında, seyirci edilgen bir konumda değildir (Sancar, 2021, s. 158-159). Filmlerine vaaz verme özelliği bulundurmayan veya didaktik öğeler katmayan yönetmen Ken Loach, anlatılarında komik pasajlara da yer vermektedir. Böylece hem sıkıcı olmayan hem de belgesel tadı veren sinema çalışmaları ortaya koymaktadır. Loach için oyunculuk ve görsellik filme hizmet ettiği sürece önem taşımaktadır (Kaplan, 2017). Filmlerinde doğaçlamaya yer veren Ken Loach'un, doğal mekan kullanımlarını tercih ettiği görülmektedir (Cantaş & Serarslan, 2021, s.

644). Ken Loach, işçi sınıfının yaşamlarını ele almış olduğu filmlerinde, bu sınıfa mensup insanların yaşamlarıyla birlikte vermiş oldukları ekonomik ve sosyal mücadelelerini de yansıtmaktadır. *Demiryolcuları* (2001), *Ben, Daniel Blake* (2016), *Üzgünüz, Size Ulaşamadık* (2019) gibi filmlerinde, çalışan kişilerin kapitalist düzen içerisinde hayatta kalma mücadelelerini ve karşılaştıkları baskıları iç içe geçirerek izleyiciye aktarmaktadır. Ken Loach, bu filmlerinde belgesel üslubundaki gerçekçi anlatımları öne çıkarmaktadır. Bilhassa, doğaçlama sahneler, amatör ve yereldeki insanların oyuncu seçimleri ve doğal mekanların tercih edilmesi bu tarzı güçlendiren etmenlerdir (Gümüş & Öztürk, 2019, s. 41-42).

Ken Loach sinema anlayışı olarak, Çek Yeni Dalgası ve İtalyan Yeni Gerçekliği akımlarından etkilenmiştir. Çek Yeni Dalga sinemasını beğendiğini ve özellikle de Milos Forman, Jiri Menzel, Ivan Passer gibi Çek yönetmenlerden etkilediğini belirtmektedir. Çek sinema anlatılarının kendisine hümanist ve samimi geldiğini vurgulamaktadır (Smith, 2015, s. 79).

Ken Loach'un sinemasal gerçekliği ve estetik düşünce tarzı İngiliz Belgesel Film Okulu ve Özgür Sinema akımlarından doğrudan etkilenmiştir. Loach'un çekmiş olduğu filmlerde, İngiliz Belgesel Okulu ve Özgür Sinema akımının önemli isimleri olan Lindsay Anderson, Karel Reisz ve Tony Richardson gibi yönetmenlerin yapmış oldukları çalışmalar ile benzerlikler bulunmaktadır (Sancar, 2021, s. 161). Ken Loach ilk filmleri ile birlikte, belgesel gerçekçi diline uygun tarzda çekim estetiği oluşturmuştur. Loach'un filmlerinde kamera, yer yer nesneleşip kendisini unuttururken; planlar ve sekanslar bu duruma adapte olarak, öykülere gerçekçi bir atmosfer katmaktadır. Loach, sinemaya ilk adım attığı yıllar ile birlikte kullanmış olduğu bu biçim ve tekniği, kariyeri boyunca da sürdürmüştür (Emre, 2023, s. 61).

Ben, Daniel Blake: Bürokratik Şiddetin İnsani Yıkımı

2016 yapımı olan film, Newcastle'de yaşayan marangoz işçisi Daniel Blake'nin yaşamış olduğu sağlık sorunları sonrası sigorta ve özlük haklarını alabilmek için vermiş olduğu mücadeleye odaklanmaktadır. Altmış yaşını geçmiş olan ve hayatı boyunca kol gücüne dayalı işlerde çalışan ya da başka bir diğer deyişle mavi yakalı bir işçi olan Daniel'in, geçirmiş olduğu kalp krizi sonrası doktor tarafından bir süre çalışamayacağına dair rapor verilmiştir.

Prekarya sınıfı, proletaryanın aksine toplumsal sözleşme ve güvencelere ya hiç sahip değildir ya da sınırlı oranda sahiptirler. Düzenli ve maaşlı çalışanlardan farklı olarak; prekaryanın sermaye ve devlet ile olan güvence ilişkisi asgari düzeydedir (Standing, 2014, s. 23). Filmde de Daniel Blake'nin geçmişte proletaryanın sahip olduğu haklardan koparak prekaryalaşma süreci yaşadığını söylemek mümkündür.

Daniel, yapmış olduğu işsizlik ödeneğine ret cevabı gelmesi üzerine yeniden başvuru yapmak için ilgili kuruma gider ve burada isminin Katie olduğu bir kadın ile tanışır. Katie de Daniel gibi sosyal yardım desteği alabilmek için başvuru yapmak amacıyla orada bulunmaktadır, fakat yetkililer randevuya geç kalması sebebi ile onun başvurusunu almak istememektedirler. Bu olaya tanık olan ve Katie'nin başvurusunun yetiştirilmesi için ona yardımcı olmaya çalışan Daniel, daha sonrasında onunla dostluğunu iletir. Bu bölümde izleyici Daniel'in mücadelesi ile birlikte Katie'nin hikayesine tanıklık etmeye başlamaktadır. İki defa evlilik yapan ve boşanan Katie, iki çocuğu ile birlikte yaşayan yalnız bir ebeveynidir. Katie, daha önce Londra'da hayatını sürdürmekte iken, barınma konusunda geçim sıkıntısı yaşaması nedeniyle yapmış olduğu başvurunun neticesinde sosyal yardım kurumu ona Newcastle'de kalabileceği bir ev sağlamış ve Katie de buraya taşınmak mecburiyetinde kalmıştır.

Standing'e göre (2014), kadınlar, yaşlılar, engelliler ve yoksullar gibi dezavantajlı gruplara mensup insanların prekaryaya sürüklenme ve eklemlenme riski daha yüksektir (Kutlu, 2015, s. 227-228). İşsiz olmasının yanı sıra derin yoksulluk ve barınma sorunu içinde bulunan bir tek ebeveyn olması göz önünde bulundurulduğunda; Katie'nin prekaryaya doğru sürüklendiğini söylemek mümkündür. Yeni geldiği şehirde, kendi imkanları ile iş aramak durumunda kalan ve araştırdığı işlerin çoğunun da güvencesiz çalışma koşullarını barındırması, kendisinin her geçen gün bu sınıfın bir parçası halini almasına zemin hazırlamaktadır. Bu süre zarfında iş bulamayan ve gün geçtikçe ümidini yitiren Katie, diğer bir taraftan da karakter aşınması yaşamaya başlamaktadır. Kendisi ve çocukları için temel geçim kaynaklarına erişemeyen Katie, Daniel ile birlikte gıda yardımı desteği yapan bir gıda bankası merkezine başvuru yapar. Temel gıda konusunda yardımlarda bulunan bu kurumda Katie, görevlilerin eşliğinde ilgili yardımlardan seçtiklerini alabilmektedir. Bu esnada kendisi, uzun süre beslenememesine de bağlı olarak daha fazla açlığa dayanamaz ve vermiş oldukları bir konserveyi hemen orada yemek zorunda kalır.

Görsel 1

Katie'nin gıda bankasından yardım aldığı sahne: Uzun süredir yemek yiyemeyen Katie, gıda bankasında aldığı yardımlardan birisini daha fazla açlığa dayanamayarak orada yer ve duygusal boşalma yaşar.

İşsizlik ödeneği için yapmış olduğu başvurunun değerlendirmesinde, gerekli puana ulaşamadığı için yardım alamayacağı kesinleşen Daniel Blake, bu durum neticesinde yetkililerden başvuru yapabileceği tek programın iş arama ödeneği olduğu bilgisini edinir. Ödenek programına form doldurarak başvuru yapmak isteyen Daniel için bu süreç yine kendisinin yabancı olduğu bir dizi zorunlulukları barındırmaktadır. Kurum yetkilileri, bu programa başvuruların sadece internet üzerinden yapıldığı ve yardım kapsamında değerlendirilebilmesi için özgeçmiş hazırlama eğitimine katılımın zorunlu olduğu belirtirler kendisine. Bu durum, Daniel'in prekaryalaşma süreci ile karşı karşıya geldiği konulardan bir diğerini oluşturmaktadır. Zira, internette zaman geçirmek, internete bağlanmak veya internet üzerinden iş yapmak gibi kavramlar prekaryanın varoluşunun bir parçası haline almaktadır (Standing, 2014, s. 213). Keza uzun süre benzer işlerde çalışan ve geçmiş dönemdeki işçilerin sahip olduğu organik bağlara sahip olduğu görülen Daniel için, dijital ortamda özgeçmiş hazırlamak hem oldukça yabancı olduğu bir konu hem de ona anlamsız gelen bir durumdur. Zorunlu olarak katıldığı bu eğitimdeki uzmanın vermiş olduğu örnekler ise yine günümüzdeki prekarya olgusuna dair bilgiler içermektedir. İlgili uzmanın vermiş olduğu eğitim esnasında, bir kahve firmasının yakın dönemde sekiz kişilik işçi alımı için vermiş olduğu iş ilanına bine yakın kişinin başvuru yaptığını ve başarılı bir özgeçmiş hazırlamanın günümüzde neden önemli olduğunu bu örnek ile açıklamaktadır. Bu örnek aynı zamanda, insanların iş bulamama endişesi ile uzun saatler çalışma şartlarını kabul etmek zorunda kaldıklarını ve piyasa düzeninde nasıl esnekleştiklerini de açıklar niteliktedir. Prekaryayı tanımlamak için kullanılan terimler arasında yer alan güvencesizlik ve belirsizlik salt sigorta sistemini veya iş sözleşmelerini ifade

etmek için kullanılan kavramlar değildir. Prekaryaya özgü özellikleri açıklamak için kullanılan bu kavramlar ile esas olarak yaşamdaki güvencesizlik ve belirsizlikler ifade edilmektedir. İş bulamama belirsizliği yaşamak veya işten çıkarılmama güvencesine sahip olamamak bu kavramların net olarak kendisini hissettirdiği durumlardır (Telek, 2020, s. 27).

Görsel 2

Özgeçmiş hazırlama eğitimi sahnesi: İş arama ödeneği programından faydalanabilmek için Daniel Blake zorunlu bir uygulama olarak özgeçmiş hazırlama eğitimine katılmıştır. Bu eğitimi düzenleyen uzman, vermiş olduğu örnekler ile günümüz emek sınıfının piyasada karşı karşıya kaldığı zorlukları gözler önüne sermekte ve bir nevi prekaryalaşma olgusunu açıklamaktadır.

Verilen bu eğitimi komik bulan ve dijital özgeçmiş hazırlamak yerine kendi el yazısı ile oluşturduğu özgeçmiş ile tek tek atölyeleri gezerek zorunlu olduğu iş arayışını sürecini tamamlayan Daniel, bahsedilen yardımı alabilmek için yeniden yetkililer ile görüşmeye gider. Fakat yetkililer, prosedür gereği Daniel'in yapmış olduğu başvuruları fotoğraflama veya mail atma gibi yöntemler ile ispatlayamadığı için talebine olumlu yanıt alamayacağını açıklayarak başvurusunu reddederler. Artık yardım alabilme konusunda ümidi kalmayan ve her geçen gün geçimini sağlamakta güçlük yaşamaya başlayan Daniel, evindeki bazı eşyaları satmak durumunda kalır. Tüm bu süreç neticesinde, belirsizlik içinde olan ve umutları kaybolmaya başlayan Daniel Blake'nin sosyal çevresi ile olan etkileşiminin de azaldığı görülmektedir. Kendisinde yorgunluk yaratan bu durumun, Daniel'in karakterinde kayıtsızlık yarattığı görülmektedir.

Esnek kapitalizm bünyesinde ortaya çıkan kayıtsızlık biçimi, daha kişisel olarak ortaya çıkmaktadır. Kendisine ihtiyaç duyulmadığını hisseden ve yaşam içerisinde yerini anlamlandırmakta güçlük yaşayan bireyler etraflarına karşı tepkisiz hale gelmeye başlamaktadırlar. Bu durum, esnek

işyerlerinde olduğu gibi orta yaş ve üstü işçileri tasfiye eden piyasa düzenlerinden de kendisini göstermektedir. En nihayetinde, etrafı için önemli veya başkaları için gerekli olmak isteyen karakterin zayıflamasına yol açmaktadır (Sennett, 2023, s. 169). Bu doğrultuda değerlendirildiğinde, bürokrasi içerisinde kaybolup giden ve yaşamının değersizleştiğini gören Daniel, yaşama dair inancında kırılmalar yaşamaktadır.

Başvuru taleplerinin hiçbir durumda olumlu sonuçlanmayacağını ve bürokrasinin önüne koymuş olduğu engelleri aşamayacağını anlayan Daniel Blake, kendi çözüm yöntemleri ile mücadelesini sürdürmeye karar verir. Son görüşmesinin ardından da başvurusuna cevap alamayan Daniel, yanında getirdiği spreyle kurumun duvarına yazı yazarak tepkisini ortaya koyar. Bu eylemi ile sokaktaki insanların da desteğini alan Daniel'in eyleminin büyümesi riskine karşı, güvenliğin şikayeti üzerine göz altına alınır. Fakat yapmış olduğu eylem, işsizlik başvurusunun yeniden değerlendirmeye alınmasını sağlayarak kendisine yeni bir randevu tarihi verilir. Randevu gününde görüşmeye Katie ile birlikte gelen Daniel, burada yaşamış olduğu sürecin ve yorgunluğun da etkisi ile ikinci defa bir kalp krizi geçirerek değerlendirme görüşmesine katılmadan hayatını kaybeder. Böylece, aslında sağlık sorunları nedeniyle çalışamayacağını da yetkililere kanıtlamış olur.

Film, prekaryanın yalnızca ekonomik anlamda sıkıntılardan ibaret olmadığını, aynı zamanda bürokratik şiddetin, onur kaybının ve sistemden dışlanmanın da bir kaynağı olduğunu gösterir.

Üzgünüz, Size Ulaşamadık: Prekaryanın Aile Krizi

Ken Loach, *Ben, Daniel Blake* filminin ardından 2019 yılında çekmiş olduğu *Üzgünüz, Size Ulaşamadık* filmi ile yine günümüzde işçi sınıfına mensup insanların hayat mücadelelerini anlatmaktadır. Filmin öyküsü, *Ben, Daniel Blake* filminde olduğu gibi yine Newcastle şehrinde geçmekte ve Ricky Turner ile ailesinin yaşamını merkezine almaktadır.

Filmin açılışı, öykünün ana karakteri olan Ricky'nin yeni bir iş görüşmesinde olduğu sahne ile başlar. Bu sahnede, onu işe alacak olan ve değerlendirmesini yapan Maloney ile arasında geçen diyalog Ricky'nin hayatı ve neden yeni bir iş arayışında olduğuna dair izleyiciye bilgi vermektedir. Maloney'e kendisinden ve geçmişte yaptığı işlerden bahseden Ricky; duvarcılıktan sıhhi tesisatçılığın, peyzaj işlerinden mezar kazma işine kadar pek çok farklı alanda çalıştığını söylemektedir. Bu sahnede Maloney'in Ricky'e sormuş olduğu "Neden kargo taşımacısı olarak çalışmak istiyorsun?" sorusu, Ricky'nin yapmış olduğu başvurusunun hangi iş ile ilgili olduğunu da açıklamaktadır. Ricky'nin bu soruya cevabı "Kendi işimin patronu olmak istiyorum" şeklinde olmuştur. Ricky, hem bu cevabı hem de görüşme esnasında yanıtlamış olduğu sorular arasında daha önce işsizlik

maaşı almadığını ve bunu gurur meselesi olarak gördüğünü söylemesi ile Maloney'in gözüne girmeyi başarır ve başvurusu kabul edilir. Maloney Ricky'e iş şartlarını anlatırken, ilk olarak aslında onu işe almadıklarını, onun kendilerine katıldığını belirterek başlamaktadır. Bu durumu "Bizim için değil, bizimle çalışıyorsun" şeklinde açıklayan Maloney, aslında kendileri için araç kullanmadığını fakat hizmet ettiğini dile getirmektedir. Sahnenin devamında Maloney; işe alım sözleşmesinin olmadığını ve performans hedefi bulunmadığını belirtirken, ek olarak yapmış olduğu bu işte maaş bulunmadığını fakat ücret olduğunu söyler. Sahnenin finalinde ise mesai saatinin olmadığını, müsait olmasının yeterli olacağını belirterek Ricky'e yeni işinde başarılar dileyip görüşmeye bitirir.

Öykünün girizgâhı olarak adlandırabileceğimiz bu bölümdeki diyaloglar, prekarya ve onun karşı karşıya kalmış olduğu piyasa ilişkilerine dair önemli bilgiler sunmaktadır. Ricky, Maloney'e yapmış olduğu işlerle ilgili bilgi verirken aslında bir taraftan da kendisinin bir prekarya mensubu olduğunu açıklamaktadır. Prekarya'nın çalışma koşulları incelendiğinde hemen hemen tüm işlerinin geçici olduğu görülmektedir. Prekaryanın, proletaryanın aksine iş konusunda sürekliliğe sahip olma imkanı kısıtlıdır (Bulut, 2023, s. 33). Bu anlamıyla Ricky'nin devamlı iş değiştiriyor olması ve süreklilik sağlayamaması onun prekaryaya özgü niteliklerini göstermektedir. Diğer bir taraftan Maloney'in Ricky'e anlatırken yapmış olduğu iş tanımının özellikleri de prekarya sınıfının çalışma koşulları ve işyeri ile olan ilişkilerini anlatmaktadır. Ricky'nin işe kabul edildiği kargo şirketi, insanları kendi bünyesine katarken onlara imtiyaz tanıyarak firma isimleri altında iş yapmalarına olanak tanımaktadır. Maloney'in 'takıma katılma' olarak tanımladığı bu iş biçimi, pek çok insan gibi Ricky'de de kendi işinin patronu olduğu düşüncesini yaratmaktadır. Fakat bu süslendirilmiş cümlelerle, her ne kadar biz bir aileyiz atmosferi yaratılmaya çalışılsa da, çalışanlar için durumlarında değişimler yaratmamaktadır. Prekarya sınıfına mensup insanlar, her ne kadar havalı unvan ve bu durumun getirmiş olduğu vaatleri özümse de; aslında prekaryanın mesleki kimliğinin olduğunu söylemek mümkün değildir (Standing, 2014, s. 29). Prekaryalaşma döngüsü içerisinde kalan bireyler, sürecin tahribatını derinden yaşamaktadırlar. Bu durumda kişiler, olayları ve geleceği rasyonaliteden kopuk ve bulanık bir şekilde yorumlamak durumunda kalabilmektedirler (Göker, 2018, s. 846). Bu tanımlamalar ışığında, Ricky'nin başlamış olduğu yeni işine dair hissiyatlarının, prekarya sınıfına özgü duygu ve düşünceler olduğu anlaşılmaktadır.

Kurye olarak yeni bir hayata başlayıp geçim sıkıntılarını çözme umudu taşıyan Ricky'nin önünde son bir pürüz daha bulunmaktadır. Ricky, kargo işlerini kendi aracı ile mi yoksa şirketin ona kiralayacağı araçla mı yapacağı konusunu netleştirememiştir. Bu işe girmesine vesile olan arkadaşı Henry ile durumu değerlendiren Ricky, şirketten araç kiralamanın çok daha masraflı olacağına kanaat getirerek araç almaya karar verir. Fakat aracı alırken verilmesi gereken peşinat için ise, eşi Abby'nin

işe giderken kullanmış olduğu aracı satmak durumunda kalırlar. Yaşlılara ve engelli bireylere bakım verme işlerinde çalışan Abby, gün içerisinde birbirine uzak noktalardaki evlere uğraması gerektiği için ilk olarak bu fikre sıcak bakmaz. Çünkü Abby, bir firma aracılığıyla bu işte çalışmaktadır ve koşullar gereği günlük uğradığı ev sayısına göre ücret almaktadır. Üretim işlerinde çalışırken, yapmış olduğu ürünlerden parça başı ücret alan bireyler gibi, Abby de uğradığı ev sayısına göre ücret alabilmektedir: Bir diğer deyişle Abby, esnek bir istihdam tarzına sahip bir prekaryadır. Esneklik olgusu, işverenlerin çalışanları iş mevcudiyetine göre ve istediği zaman diliminde veya istediği şekilde istihdam etme hakkına sahip olmasını tanımlamaktadır (Oğuz, 2014, s. 9). Abby, her ne kadar bu duruma ilk olarak olumlu bakmasa da, eşi Ricky'nin bu işle beraber kısa sürede borçlarını kapatıp ardından kendi evlerini alabilecekleri yönündeki telkinleri ile arabanın satılması ve yerine kargo aracı alınmasını kabul eder. İçinde bulunmuş oldukları borç krizinin, ailenin bu kararı almasında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu zorunluluk da, Ricky ve ailesinin prekarizasyon süreci yaşadıklarına örnek teşkil etmektedirler. Zira prekaryanın ayırt edici özelliklerinden bir diğeri ise; ihtiyaç duydukları anlarda yakın çevresinden destek göremiyor olmaları veya çalıştığı kurumlar tarafından garanti altına alınmış kazançlara sahip olamamalarıdır (Standing, 2014, s. 29).

Görsel 3

Ricky ve Abby'nin kargo aracı alma fikrini birlikte değerlendirdikleri sahne: Aile, birlikte yeni bir karar vererek, risk almak zorunda kalmaktadır.

Ricky ve Abby, kargo aracı alma fikrini değerlendirdikleri sahnede, Ricky'nin geçmişte biriken borçları ve bu durumun yaratmış olduğu sorunlardan sık sık söz ettiği görülmektedir. Ricky ve ailesinin borç çıkmazında olmalarının nedeni, bir bakıma 2008 yılı sonrası yaşanan ekonomik krizin yaratmış olduğu etkilerle de ilintilidir. Bu dönemde dünya genelinde yaşanan 'mortgage' krizi, küresel bir soruna dönüşmüş ve ardından piyasa koşullarının yeniden düzenlenmesine neden

olmuştur. Tam istihdam politika anlayışından, yine bu dönemde hızla vazgeçilmeye başlandığı ve emeğin esnekleştirildiği görülmektedir. Standing (2017, s. 71-72) bu durumu, 2012 sonrası İngiltere’de ailelerin hane gelirlerinin dörtte biri kadarını ipotekli ev kredilerini kapatmak için harcamalarına örnek vererek açıklamaktadır. Standing’ göre (2017, s. 71), 2008 sonrası ortaya çıkan ekonomik durgunluk ve buna bağlı olarak uygulanan kemer sıkma politikaları neticesinde insanların borç yükü daha da artmış ve prekarya kalıcı olarak güvencesizlik riski ile karşı karşıya kalmıştır.

Başlamış olduğu yeni iş ile birlikte yoğun bir iş temposuna giren Ricky ile artık arabası olmadığı için günün önemli bir kısmını işe yetişmek için otobüslerde geçiren Abby, zamanlarının çoğunu çalışmak için harcamak zorunda kalmaktadırlar. Bu arada her ikisi de, okul çağında olan çocukları Liza Jane ve Sebastian ile ilgilenmek için çok az zaman ayırabilmektedirler. Kızları Liza Jane, her ne kadar yaşı küçük olsa da ailesi adına ciddi özveri göstermekte ve zaman zaman onların ebeveyni olma rolünü üstlenmek durumunda dahi kalabilmektedir. Ergenlik çağında olduğu görülen Sebastian ise, hayatı annesi ve babasından daha farklı olarak yorumlamaktadır. Sebastian, babasının başlamış olduğu yeni iş ile birlikte borçlarının biteceği ve yeni bir ev alabilecekleri yönündeki fikirlerini gerçekçi bulmamakta ve eleştirmektedir. Mevcut düzen içerisinde, ne ailesinin ne de kendisinin hayatını değiştirme ihtimallerinin bulunmadığını düşünmekte ve bunu babasına karşı da dile getirmektedir. Bu düşünceleri ile birlikte Sebastian, okula gitmesinin ve eğitimini tamamlamasının da bir anlam ifade etmediğine inanarak sık sık okuldan kaçmakta ve arkadaşları ile birlikte şehirdeki duvarlara grafitiler çizmektedir.

Görsel 4

Ricky ve Abby’nin koltukta uyuyakaldıkları sahne: Ricky ve Abby oldukça yorucu geçirdikleri bir günün sonunda, evde televizyon izlerken koltukta uyuyakalırlar. Sahnenin devamında, kızları Liza Jane gelip onları kaldırarak yataklarına geçirir.

Ricky ve Abby çalışma temposu nedeniyle, gün geçtikçe çocuklarına daha az zaman ayıramamaktadır. Öyle ki; yapmış olduğu devamsızlıklar ve okulda yaşadığı problemler giderek artan Sebastian için, okul idaresi ebeveynlerini görüşmeye çağırdığında dahi her ikisi de işlerinden izin alıp görüşmeye vaktinde gidemezler. Ricky, yapmış olduğu kargo işinde teslim ettiği ürün sayısına göre ücret almaktadır ve iş yerinden izin alması gerektiğinde yerine çalışacak birisini bulamaması durumunda firmaya günlük tazminat ödemesi şartı bulunmaktadır. Abby de benzer koşullarda çalışmakta ve yapmış olduğu ev ziyareti ile bakım verdiği kişi sayısına göre ücret almaktadır. Hizmet sektörü temelli toplumun ve buna bağlı olarak ortaya çıkmış olan prekaryanın bir diğer özelliği de, emeğe yönelik varlığını koyan yoğun baskıdır. Prekarya sınırlı bir zaman diliminde, talep edilen sayısız isteğe reaksiyon verebilmek için sürekli olarak koşuşturma içerisinde. Bu durumun yaratmış olduğu, stres, sıkışıklık ve yetişememe halleri çalışanları oldukça zorlamakta ve zaman üzerindeki kontrolün tamamen yitirilmesine yol açmaktadır (Standing, 2014, s. 201-202). Filmde, Ricky ve Abby'nin hizmet sektörü alanında çalıştıkları ve zaman kontrolünü kaybetmiş olmaları düşünüldüğünde her ikisinin de prekaryaya ait karakteristik özellikler taşıdıkları anlaşılmaktadır.

Filmin ikinci ana karakteri olan Abby, iş temposu ve çalışma şartları ile birlikte değerlendirildiğinde; onun da net olarak prekarizasyon süreci içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Abby yapmış olduğu işin gerekliliği olarak, doğrudan insanlar ve onların ihtiyaçları ile ilgilenmektedir. Bakım vermiş olduğu bazı kişiler arasında, Abby'nin desteği olmadan günlük ihtiyaçlarını karşılayamayacak bireylerin olduğu görülmektedir. Filmde, tamamen insani bir özveri ve hassasiyet isteyen böylesi bir işte çalışan kişilerin, ortaya koymuş oldukları emeklerin salt niceliksel olarak ölçüldüğüne ve ücretlendirildiğine şahit olunmaktadır. Çünkü Abby sabit bir maaş ile çalışmakta, hizmet verdiği kişi ve uğradığı hane sayısına göre ücret alabilmektedir. Bu durum ise, Abby'nin emeğini ve hizmet sunmuş olduğu kişileri nesneleştirmektedir. Bu bakış açısı eşliğinde, mevcut piyasa düzeni içerisinde insan yaşamının doğrudan meta olarak görüldüğü ve ölçüldüğü anlaşılmaktadır. Tüm bu koşullar; insanın insana ve kendi emeğine yabancılaşmasını da kaçınılmaz kılmaktadır.

Yapmış olduğu işin yoruculuğu ve şartlarına rağmen Abby, bakım verdiği kişiler ile kurduğu ilişkiler ve onlara olan yaklaşımlarında hassasiyetini kaybetmemeye çalışmaktadır. Abby, yapmış olduğu işte kaybedecek bir dakikasının bile olmaması veya fazladan harcadığı sürenin kendisi için ücret kaybı anlamına gelse dahi, bakım verdiği kişiler ile özenle ilgilenmekte ve hatta yer yer onların bazı isteklerini kırmayarak kendileri ile özel paylaşımlar yapabilmektedir. Bu kişilerden birisi olan Mollie ile yapmış olduğu sohbetlerde, Mollie'nin ona çalıştığı dönemdeki toplumsal olaylar ve işçi sınıfı olarak vermiş oldukları mücadelelere ilişkin pek çok anısını anlattığına tanık olun-

maktadır. Mollie'yi dinlemekten ve onunla sohbet etmekten keyif aldığı görülen Abby, bugünün piyasa koşullarında çalışan birisi olarak işçi sınıfının geçmişte sahip olduğu haklara imrendiğini Mollie ile yapmış olduğu paylaşımlarda görülmektedir. Mollie, gençlik yıllarında vermiş oldukları mücadeleyi büyük bir mutluluk ve gururla anlattığı sahnede Abby; bugün ne kendisinin ne de diğer çalışan insanların böylesi haklara sahip olmayı hayal bile edemeyeceklerini belirtmektedir. Bu sahnede Abby Mollie'ye günde kaç evi ziyaret etmek zorunda olduğunu, işi gereği günün önemli bir bölümünü yollarda geçirmek zorunda kaldığını ve bu sürelerin mesai olarak sayılmadığını, sonuç olarak ise aldığı ücretin borçlarını ödemeye dahi yetmediğini dert yakınarak anlatmaktadır. Tüm bunların büyük bir şaşkınlık ile dinleyen Mollie ise sahnenin finalinde "Sekiz saatlik çalışma kanuna ne oldu peki?" diye sorarak kendi dönemi ile bugünün işçi sınıfı arasındaki dönüşümü anlamlandırmaya çalışmaktadır. Bu sahne ve karakterler arasındaki diyaloglar geçmişten günümüze çalışma hayatındaki değişimleri izleyiciye aktarmaktadır. Artık prekarya olarak hayatını devam ettirmek durumunda kalan emek sınıfı için, sekiz saatlik çalışma olasılığı bulunmadığı gibi esnek çalışma düzenine bağlı olarak günün her anında işe çağırılma gerçekliğine de ayak uydurması gerekmektedir. Piyasada esnek çalışma düzeni, geleneksel yöntemin aksine mekan ve zamandan bağımsız olarak bireylere serbest olabilmeye ve kendi kontrolünü sağlayabilme vaadini sunmaktadır. Fakat bu söylemin aksine; esnek emek koşullarına bağlı olarak çalışan kişilerin zaman kontrolünün kendisinde olmadığı gibi, 7/24 denetlenme ve işin bütün hayatlarına sirayet ettiği bir düzene adapte olmaları beklenmektedir (Yılmaz & Genel, 2021, s. 260). Standing'e göre (2014, s. 23), prekarya sınıfına mensup kişiler, refah devlet dönemindeki proletaryanın sahip olduğu toplumsal sözleşmelere ve güvencelere sahip değildir. Bu anlamıyla, Mollie'nin Abby'e anılarını anlatmış olduğu dönemdeki mücadele ruhu ve toplumsal dayanışma ruhu tamamen ortadan kalkmış ve çalışma düzeni bambaşka bir hal almıştır. Hatta öyle ki, Mollie yardım alabileceği kimse olmadığı için Abby'nin yanına gelmesi adına bakım firmasını arayarak, geç bir saate Abby'den destek talep etmek durumunda kalmaktadır. Yaptığı işi ve insani değerleri önemseyen Abby'nin, sadece ücret için değil Mollie'nin yaşamış olduğu çaresizliği tahmin ederek bakım için yanına gitmeyi kabul ettiği görülmektedir. Abby'nin bu görevlendirmeye evet demesinin en olumsuz yanı ise, sınırlı olarak bir arada zaman geçirebilen aile fertlerinin akşam yemeğinin bölünmesi olmuştur. Akşam yemeği için özellikle hazırlıklar yapan ve oldukça keyifli oldukları her halleri ile görülen aile adına ani gelişen bu durum morallerin bozulmasına neden olmuştur. Tüm film boyunca, neredeyse en mutlu olduğu anlardan birisini yaşayan ve sahne boyunca ebeveynleri ile sürekli olarak şakalaştığı görülen Sebastian, keyifli geçirdikleri bu akşamın bozulmaması için bir fikir paylaşır. Sebastian babasına, kargo işi için kullandığı arabasının kendisine ait olduğuna göre annesini gideceği adrese hep birlikte bırakmayı önerir. Böylece ebeveynlerine karşı eleştirel ve yer yer suçlayıcı tavırlar

sergileyen Sebastian'ın sunmuş olduğu bu çözüm, onun tepkilerinin asıl sebebinin anne ve babası ile zaman geçirememesinden kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Ergenlik çağındaki ve ailesine ihtiyaç duyduğu dönemlerden birisini yaşayan bir genç olarak, Sebastian'ın piyasa düzeninin yaratmış olduğu yıpranmaları erken bir yaşta yaşadığını söylemek mümkündür.

Görsel 5

Tüm ailenin bir arada yemek yediği sahne: Ailenin tüm fertleri akşam yemeğinde bir arada olurlar. Sebastian'ın, ebeveynleri ile rahat bir zaman geçirebildiği için keyifli olduğu görülmektedir.

İş yerinde, daha yoğun sipariş teslimatının bulunduğu bir rotayı alan Ricky, bu güzergahtaki kargoları yetiştirebilmek için aralıksız çalışmak durumunda kalmaktadır. Bu tempo içerisinde, iş yeri dışında başka herhangi bir konuya zaman ayıramayan Ricky'nin psikolojik yıpranmalar yaşamaya başladığı da görülmektedir. Oğlu Sebastian'ın almış olduğu disiplin cezaları nedeniyle okuldan uzaklaştırılması ve Ricky'nin izin aldığı durumlarda yerine çalışabilecek kimseyi bulamaması nedeniyle şirkete ödeme yapmak zorunda kalması gibi konular gittikçe stresinin artmasına ve öfke patlamaları yaşamasına yol açmaktadır. Yine yoğun çalıştığı bir günde, Sebastian'ın grafiti yapmak için sprey çaldığını öğrenen Ricky, karakola gitmek zorunda kalmıştır. Eve döndüklerinde ise Sebastian ile tartışır ve bu tartışmanın sonunda ona tokat atar. Sebastian'ın evi terk etmesi ile biten bu olayın sonrasında, kızları Liza Jane yaşamış olan bu gerilimler sebebi ile ruhsal olarak derinden etkilenmiş ve altını ıslatmaya başlamıştır. İlerleyen sahnelerde, tüm bu gerilimlerden uzaklaşabilmek adına Ricky'nin alkol almaya başladığı görülmektedir.

Yaşadığı tüm olumsuzluklara rağmen işi aksatmaması gereken Ricky, teslimat yaptığı günlerden birisinde darp edilir ve aracındaki bulunan bazı paketleri çalınır. Olay sonrası sağlık kontrolleri için Abby ile hastaneye giden Ricky adına asıl sorunu; bu esnada şirkete ait olan

kargo teslim cihazının saldırganlar tarafından kırılmış olması yaratır. Ricky hastanede tetkiklerin sonucunu beklediği sırada kendisini arayan Maloney, çalınan malzemelerin giderlerinin sigorta şirketi tarafından karşılanacağını, fakat kargo teslim cihazının parasının kendisinden kesileceği bilgisini verir. Maloney'in olaya yaklaşım tarzına sinirlenen Abby ise, Ricky'den telefonu alarak tek düşüncesinin cihazın ücreti olması nedeniyle ona bağırarak tepkisi gösterir. Taburcu olup eve geldikten sonra akşam dinlenen Ricky, ertesi sabah tekrar işe gitmeye karar verir. Erken bir saatte yola çıkan Ricky, arabasına bindiği sırada Sebastian ve Abby gelerek ona engel olmak isterler. Bu hali ile araba kullanmasının ve çalışmasının mümkün olmaması adına aracın önünü kesen Abby ve Sebastian'ın tüm itirazlarına rağmen Ricky borçları nedeniyle mecbur olduğunu söyleyip, onları geride bırakarak uzaklaşır. Ailenin dağılmanın eşiğine geldiği bu sahne ile birlikte film sona erer. Sennett (2014), neoliberal çalışma düzeninde bireylerin esnekliğe uyum sağlama gayretlerinin altında ailelerinin zarar görme korkusu olduğunu belirtmektedir. Bu kaygı ile birlikte bireyler, işyerlerinde esnek koşullara uyum sağlama eğilimi gösterdiklerini ifade etmektedir. Bu değerlendirme ile birlikte Ricky'nin ailesinin zarar görmesinden duymuş olduğu endişe nedeniyle işe gitmek zorunda kaldığını söylemek mümkündür.

Görsel 6

Ricky'nin darp edildikten sonra ertesi gün işe gittiği sahne: Ricky ciddi olarak yaralı olmasına rağmen, tazminat ödememek için işe gitmeye karar verir. Oğlu Sebastian ise işe gitmemesi için, arabanın önüne geçerek onu durdurmaya çalışmaktadır.

Anlatılarında kamerasını toplumsal sorunlara çeviren yönetmen, bu filmde de yaşamlarını idame ettirme gayretinde olan bir ailenin karşı karşıya kaldığı problemleri yalın bir üslupla izleyiciye göstermektedir.

Sonuç

Dünya genelinde, refah devlet politikalarının uygulandığı 1945-1980 yıllar proletaryanın altın çağı olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemden sonra hayata geçirilen neoliberal politikalar ile birlikte tam istihdam anlayışından vazgeçilmiş ve onun yerine dönemsel ya da proje bazlı çalışma modeli yerleştirilmiştir. Güvencesizliği ve belirsizliği beraberinde getiren piyasa düzeni içerisinde, emek sınıfı dönüşüme uğrayarak yeni bir biçim almaya başlamıştır. Üretim sektörünün giderek yerini hizmet sektörüne bırakmasıyla birlikte, uzun dönem çalışma şekline sahip ve özlük hakları bulunan proletaryanın yerini; kısa dönemli işlerde çalışan ve özlük hakları oldukça sınırlı kalan prekaryanın aldığı görülmektedir. Çalışanlar için daha çok özgürlük, olanak ve zenginlik fırsatı olarak sunulan ve 1980 sonrası tüm dünyada uygulama alanı genişleyen neoliberal piyasa anlayışının, vaatlerinin gerçekleşmesi konusunda sınırlı kaldığı ve aksine daha çok yoksulluk veya işsizlik getirdiği kabul edilmektedir. Geleceksizlik ve güvencesizlik çağında doğup büyüyen prekarya sınıfı bireylerin iş hayatının getirmiş olduğu belirsizlikler ve yıpranmalar nedeniyle karakterinde aşınmalar yaşanmaktadır. Bu dönemin söylemleri olan risk alma, esneklik gibi kavramlar olumlanarak çalışanlara sunulsa da, uzun vadede bireylerde tükenme yarattığını söylemek mümkündür. Kendisine ve ailelerine hayat kurma konusunda belirsizlikler yaşayan emek sınıfındaki insanlar, kendi emeklerine yabancılaşarak çevrelerinden uzaklaşmak durumunda kalabilmektedir. Bu tarz süreçler, prekarya sınıfına mensup insanların kişiliklerinde yıpranmaları da beraberinde getirmektedir.

Emek sınıfı ve piyasa koşullarındaki değişimlerin sinemadaki hikaye anlatılarına olan yansımaları da net olarak görülmektedir. İşçi sınıfının yönetmeni olarak gösterilen ve 1960'lı yıllardan bu yana emek sınıfından insanların hayat hikayelerini beyaz perdeye taşıyan Ken Loach'un öykülerindeki kahramanların dönüşümü bu konuda önemli örnekler teşkil etmektedir. Özellikle, 2010 sonrası çekmiş olduğu filmlerdeki ana ve yan karakterlerin prekarya sınıfından insanların hayatını yansıttığını söylemek mümkündür. Örneğin 1960'lı yılların sonunda çekmiş olduğu *Kes* filminde, maden işçiliği gibi proletarya karakteristiği taşıyan insanların yaşam öyküsüne yoğunlaşırken, 2016 yılında çekmiş olduğu *Ben, Daniel Blake* ve 2019 yılında çekmiş olduğu *Üzgünüz, Size Ulaşamadık* filmlerinde ise prekarizasyon süreci içerisindeki insanların yaşadığı sorunlara odaklanmaktadır. Bu filmlerinden ilki olan filme de ismini veren Daniel Blake karakterinin, yaşadığı sağlık sorunları sonrası işsiz kalmasına bağlı olarak hiçbir özlük hakkını alamadan güvencesiz bir yaşama doğru itilme süreci seyirciye aktarılmaktadır. Filmde, Daniel'in sağlık sorunları ve biraz da yaşına bağlı olarak sistem için artık yük olarak görüldüğü ve bu nedenle sistematik bir şekilde güvencesizliğe itildiğine ve yalnızlaştırıldığına şahit olunmaktadır. Yine filmdeki karakterlerden birisi olan ve

iki çocuğu ile birlikte hayatını devam ettirmeye çalışan Katie'nin, sosyal güvencelerden yoksun bırakılarak seks işçiliğine sürüklenen öyküsüne tanıklık edilmektedir. Çocukları ve kendisi için bir çıkış yolu bulamayan ve devletin güvence eksikleri nedeniyle Katie'nin karakterinde aşınma yaşadığı görülmektedir. Diğer bir film olan *Üzgünüz, Size Ulaşamadık* filminde ise, barınma sorununu çözmek için risk alarak kargo teslimat işine giren Ricky ve ailesinin hayat öyküsü anlatılmaktadır. Ev almak ve barınma sorununu çözmek umuduyla bu işe yeltenen Ricky, ayrıca "kendi işinin patronu olacağını" düşünmektedir. Başında kendisine nefes aldirmayan bir patron olmaya-acağına kanaat getirerek ve eşinin arabasını satıp kargo işi için uygun bir araç satın alarak riske giren Ricky, prekarya sınıfına özgü performans bazlı ücret ilişki biçiminin getirebileceği sorunları ise hesaplayamamıştır. Daha fazla efor ve daha fazla ücret biçimiyle yürütülen kargo sektörü işleri, Ricky için uzun çalışma saatleri anlamı taşımaktadır. Öte yandan evde bakım hizmeti işlerinde çalışan eşi Abby de, uğramış olduğu hane ve hasta sayısına göre ücret almaktadır. Ayrıca Abby, ziyaret etmek zorunda olduğu evlere kendi imkanları ile gitmek zorundadır. Tüm bu durumlar onun da prekarizasyon süreci içerisinde olduğunu göstermektedir. Bu yoğun çalışma temposuna bağlı olarak her ikisi de kendilerine ve çocuklarına vakit ayıramadığı ve zamanla aile ilişkilerinde kopmalar yaşadıkları görülmektedir. Aile fertlerinin karakterlerindeki bu aşınmalar ise zamanla onları dağılma noktasına getirmektedir. Her iki filmdeki anlatılar bütünlüklü olarak ele alındığında, öyküdeki karakterlerin prekarya sınıfına mensup kişiler olduğu ve bu sınıfın özelliklerini taşıdıkları görülmektedir. Prekarya sınıfına özgü çalışma biçiminin ve hayatların, zamanla kişilerin karakterlerinde de aşınmalara yol açtığı ve yıpranmalara neden olduğu filmlerdeki öykülerden anlaşılmaktadır.

Loach her iki filmde de şiddeti yalnızca fiziksel ya da ekonomik bir baskı olarak değil, aynı zamanda görünmez, bürokratik, dijital ve yapısal bir iktidar biçimi olarak da izleyicisine aktarmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Peer Review Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest The authors have no conflict of interest to declare.
Grant Support The authors declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri **Burhan Ağbaba (Yüksek Lisans Öğrencisi)**
Author Details ¹ Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Film Tasarımı Anasanat Dalı, Gaziantep, Türkiye
 0009-0007-7929-250X

Gönül Cengiz (Doç. Dr.)
² Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Film Tasarımı ve Yönetimi Bölümü,
Ankara, Türkiye
 0000-0002-6264-4544 gonulcengiz88@gmail.com

Kaynakça | References

- Ada, İ. (2021). *Toplumsal sınıfların dönüşümü: Prekarya kavramı* (Tez No. 699646) [Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Akpolat, T. (2019). *Esnek ve iş güvencesiz çalışmanın araştırma görevlileri üzerindeki etkileri: Duygusal emek ve karakter aşınması bağlamında bir inceleme* (Tez No. 605256) [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi
- Aron, R. (1978). *Sanayi toplumu* (E. Gürsoy, Çev.). Dergah Yayınları.
- Aron, R. (1992). *Sınıf mücadelesi* (E. Güngör, Çev.). Dergah Yayınları.
- Aydın, A. (2012). *Felsefe düşünce tarihi*. Pegem Akademi.
- Aydın, K. (2018). Max Weber, eşitsizlik ve toplumsal tabakalaşma. *Journal of Economy Culture and Society*, (57), 245-267. <https://doi.org/10.26650/JECS414077>
- Başaran, A. (2017). Sınıf kavramının kökeni ve politik ekonomik bir mukayese. *Politik Ekonomik Kuram*, 1(1), 214-237. <https://doi.org/10.30586/pek.310729>
- Baysal, T. (2017). Neo-liberalizm tartışmaları çerçevesinde kamu yönetiminin dönüşümü: Türkiye pratiği. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(15), s. 171-195. <https://doi.org/10.9775/kauibfd.2017.009>
- Beneton, P. (1991). *Toplumsal sınıflar* (H. Dilli, Çev.). İletişim Yayınları.
- Bottomore, T. (2018). *Modern toplumlarda sosyal sınıflar* (B. Balkız, Ü. Tatlıcan, Ö. Belkıs, Çev.). Sentez Yayıncılık.
- Bulut, M. (2023). *Prekarya-yoksulluk ilişkisi ve Türkiye* (Tez No. 782356) [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Cevizci, A. (2002). *Felsefe sözlüğü*. Paradigma Yayınları.
- Dardot, P., & Laval, C. (2012). *Dünyanın yeni aklı: Neoliberal toplum üzerine deneme* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Doğan, L. (2023). *Distopik sinemada sınıf çatışması* (Tez No. 834715) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Efe, T. (2021). *Türkiye'de dizi sektöründe ve dizi senaryosu yazım süreçlerinde prekaryalaşma* (Tez No. 704833) [Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Emre, Ö. (2023). *Auteur kuramı bağlamında Ken Loach sineması* (Tez No. 833627) [Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Erbay, E., Karayaka, Ü., & Tarachte, M. (2023). Prekarya, iş-istihdam güvencesizliği: Kırıkkale örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (141), 377-390. <http://dx.doi.org/10.29228/asos.69527>
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (E. A. Kayhan, Çev.). Kırmızı Yayınları.
- Göker, N. (2018). Sinemada prekarizasyon: Filmlerde güvencesizliğin mikro anlatıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 839-848. <http://doi.org/10.17719/jisr.20185537255>
- Gökmen, E. (2020). "Benim adım Daniel Blake, ben bir insanım, bir köpek değil; bu sıfatla haklarımı talep ediyorum!" S. Öztürk (Ed.), *Ken Loach filmlerinde mücadelenin arkeolojisi* (s. 118-154). Ütopya Yayınevi.
- Gorz, A. (1986). *Elveda proletarya* (H. Tufan, Çev.). Afa Yayınları.
- Gültekin, M. (2009). *Çalışmanın tarihsel gelişimi* (Tez No. 239763) [Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.

- Gümüş, M., & Öztürk, M. (2019). Politik sinemada işçi sınıfı temalarının işlenişi: Ken Loach sineması. *İş ve Hayat*, 5(10), 34-57. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/isvehayat/issue/52080/679994>
- Gümüş, M. (2019). *Politik sinemada işçi sınıfı temalarının işlenişi: Ken Loach sineması* (Tez No. 560184) [Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Hattenstone, S. (2015). Filmin ucu açık kalmalı. T. Yalur (Der.), *Benim Adım Kes-Ken Loach söyleşileri* (s. 29-46). Agora Kitaplığı.
- Hayward, A. (2004). *Ken Loach ve filmleri hangi taraftasınız* (Ö. Arıkan, Çev.). Agora Kitaplığı.
- İlhan, S., & Yılmaz, M. (2017). Güvencesizliğin bireysel-toplumsal yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1774-1779. <https://doi.org/10.15869/itobiad.329005>
- Kapani, M. (2009). *Politika bilimine giriş*. Bilgi Yayınevi.
- Kaplan, F. N. (2017). Kültürel hegemonyanın kıskacında yeni insan: Bir kültür eleştirisi olarak Ken Loach sineması. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7(1), 365-378. <https://www.jocress.com/dergi/kulturel-hegemonyanın-kiskacinda-yeni-insan-bir-kultur-elestirisi-olarak-ken-loach-sineması20220429065059.pdf>
- Kaplan, N., & Kaplan, A. B. (2011). Mücadele ve direnişin cesur ajanı Ken Loach'un sinemasında insanın "özgürleşme" sorunu: Psikanalitik yöntemle "Ülke ve Özgürlük" filmi analizi. *Marmara İletişim Dergisi*, (18), 126-140. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruid/issue/25223/266792>
- Karabağ, M. (2009). Zeki Demirkubuz filmlerindeki kadın temsillerinin feminist film eleştirisi çerçevesinde incelenmesi: *C Blok, Masumiyet, Üçüncü Sayfa*. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(2), 1427-1444. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesiletisim/issue/47017/538328>
- Katircioğlu, E. (2024). *Prekarya çalışma koşullarının kadın ev işçileri üzerindeki etkileri* (Tez No. 908478) [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Keleş, H. N. (2023). *2010 ve sonrası türkiye sinemasında yabancılaşma ve prekarya olgusu* (Tez No. 808641) [Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Kesici, H. (2010). Adam Smith ve ahlak teorisi. *Sosyal ve Siyaset Konferansları Dergisi*, (58), 89-97. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/9088>
- Koçak, T. (2022). *Metropol kentte prekarya olgusunun göçmen karşıtlığına etkisi* (Tez No. 762070) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Kutlu, D. (2015). Kitap incelemesi: "Prekarya" üzerine eleştirel notlar ve düşünceler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(1), 223-236. <https://doi.org/10.16987/ausbf.41646>
- Loach, K. (Yönetmen). (2016). *I, Daniel Blake* [Film]. Sixteen Films, Why Not Productions.
- Loach, K. (Yönetmen). (2019). *Sorry we missed you* [Film]. Sixteen Films, Why Not Productions.
- Mahiroğulları, A. (2011). Endüstri devrimi sonrasında emeğin istismarını belgeleyen iki eser: *Germinal* ve *Dokumacılar*. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (32), 41-53. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/100969>
- Murteza, G. (2012). *Adam Smith'te iktisat ve ahlak sorunları* (Tez No. 314734) [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Odabaş, Y. (2020). Göçmen karşıtlığı ve prekarya. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (49), 531-566. <https://doi.org/10.17120/omuifd.715730>
- Oğuz, Ş. (2014). Tekel direnişinin ışığında güvencesiz çalışma/yaşama: Proletaryadan "prekarya"ya mı? *Mülkiye Dergisi*, 35(271), 7-24. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/578>
- Orhangazi, O. N. (2012). *Politik sinema kavramı üzerine bir inceleme: Demiryolculardan postacılara Ken Loach sineması* (Tez No. 314890) [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Öztürk, S. (2020). Dünya çapında minör sinemanın kolektif auteurü. S. Öztürk (Ed.), *Ken Loach filmlerinde mücadelenin arkeolojisi* (s. 7-24). Ütopya Yayınevi.
- Ryan, S., & Porton, R. (2015). Gündelik hayatın politikası. T. Yalur (Der.), *Benim Adım Kes-Ken Loach Söyleşileri* (s. 47-67). Agora Kitaplığı.
- Sancar, M. K. (2021). Politik sinema ve ideoloji: "Kes" filminin ideolojik eleştirisi. *Istanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 9(20), 149-174. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1963976>
- Sardoğu, N. (2022). *Türkiye'deki ücretli öğretmenlerin durumunun prekarya bağlamında değerlendirilmesi* (Tez No. 763703) [Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Sennett, R. (2023). *Karakter aşınması: Yeni kapitalizmde işin kişilik üzerindeki etkileri* (B. Yıldırım, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Şentürk, Ü. (2010). Değişen ekonomik ve sosyal koşulların bir ürünü olarak "Karakter Aşınması". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7), 113-124. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/411137>
- Smith, G. (2015). Karanlıktan sesler. T. Yalur (Der.), *Benim Adım Kes-Ken Loach söyleşileri* (s. 68-80). İstanbul: Agora Kitaplığı.

- Standing, G. (2014). *Prekarya: Yeni tehlikeli sınıf* (E. Bulut, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tarhan, B. (2021). Bir neo-liberal devlet eleştirisi olarak “*I, Daniel Blake*” filminin siyasal yönetsel analizi. *European Journal of Managerial Research (EUJMR)*, 5(8), 1-19. <https://dergipark.org.tr/pub/eujmr/issue/63678/872136>
- Telek, A. (2020). *Artık hepimiz prekaryayız*. Notabene Yayınları.
- Vatanserver, A. (2013). Prekarya geceleri: 21. yüzyıl dünyasında geleceği olmayan beyaz yakalılarının rüyası. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 1-20. <https://dergipark.org.tr/pub/euljss/issue/6284/84331>
- Yılmaz, M., & Genel, Z. (2021). Neoliberalizm ve çalışma hayatının biyopolitik inşası. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 23(41), 252-265. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/1884144>
- Yılmaz, Ö. (2022). Prekarya kavramının teorik çerçevesi. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 20(78), 71-99. https://www.academia.edu/80686003/Prekarya_Kavraminin_Teorik_Cercevesi
- Zencirkıran, M. (2023). *Sosyoloji*. Dora Yayıncılık.
- Zencirkıran, M., & Baştürk, Ş. (2021). *Çalışma ve endüstri sosyolojisi*. Dora Yayıncılık.